

מקרא אני דורש

המעלה המיוחדת שבשלימות דיעקב

"ויבא יעקב שלם" – שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו, – ביאור ג' העניינים,
וכיצד הם שייכים לפשוטו של מקרא

א. עה"פ "ויבא יעקב שלם עיר שכם", איתא בגמ' אמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו.

הצורך והחידוש שבהודאת הפסוק ע"ד שלימותו של יעקב נת' בבראשית רבה (פע"ט, ה) רק גבי ב' העניינים ש"גופו" ו"ממונו", וז"ל המדרש: "לפי שכתוב והוא צולע על ירכו גרם הכא שלם בגופו.. אע"ג דאמר רב אבין בשם ר' אחא תשע שנים הי' מכבד אבינו יעקב את עשיו באותו הדורון ברם הכא שלם בממונו". ואילו גבי "שלם בתורתו" לא נתפרש מפני מה נבוא לחשוב שנחסר בתורתו שע"ז מודיענו הכתוב "ויבא יעקב שלם".

והנה, ברש"י עה"פ הביא ג"כ ב' החסרונות הנ"ל דגופו וממונו, והוסיף בנוגע לתורתו - "שלא שכח תלמודו בבית לבן"

היינו שזהו החידוש שבזה. אבל בפירושו לש"ס פי' באופן אחר: שלא שכח תלמודו מפני "טורח הדרך".

(אבל אי"ז קושיא ממש - שלא ניתן כלל לפרש כדבריו בפי' עה"ת - דאפשר לומר שדברי הכתוב "ויבא .. עיר שכם" מדויקים בעיקר לגבי רפואתו והשלמת ממונו, אבל מ"מ בדרך הלימוד ד"פשוטו של מקרא" מתאים יותר כבפירושו לש"ס).

עוד דרוש ביאור, דבמדרש הנ"ל הובא ג"כ ענין רביעי - "שלם בבניו לפי שכתוב בו אם יבוא עשיו אל המחנה האחת והכהו והי' המחנה, ברם הכא שלם בבניו". אבל רש"י בפירושו הביא רק ג'

השלימויות הנ"ל שבגמ', ומפני מה נמנע מלהביא בדבריו גם ענין זה שבמדרש?

ב. כהנ"ל יובן בהקדם תמיהה כללית בדברי רש"י, דלכאורה ע"פ פשטות הכתובים הי' נראה לומר שעיקר הדגשת התורה הוא בהמשך לאריכות הסיפור לפני"ז אודות הצלת יעקב מידי לבן ועשיו - דע"ז מודיע הכתוב שיעקב בא שלם וניצל מרשעים הללו, וכדברי רש"י עצמו בד"ה שלאח"ז - "כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשיו שנזדווגו לו בדרך".

ומנ"ל לרש"י - דאזיל בפשוטו של מקרא - להכריח דברי האגדה שבמדרש ובגמ', ולא פירש בפשטות הכי גדולה, שיצא שלם בגופו וניצל "מבין שיני אריות".

והביאור בזה, דזה מה שעיקב ניצל מידי לבן ועשיו הוא מילתא דפשיטא שאין הכתוב צריך להשמיענו, שהרי כמסופר בפרשת ויצא, הבטיח הקב"ה ליעקב "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" שהכוונה בזה - לכל לראש - היא הצלה מלבן ועשיו (וכדברי רש"י שם "לפי שהי' ירא מעשיו ומלבן"). וא"כ מובן מאליו שיעקב ניצל מהם וא"א לומר שזאת בא הכתוב לחדש.

(וכדמצינו באברהם שהבטיחו השי"ת "לך לך גו' ואעשך לגוי גדול גו'", כפרש"י שם שהובטח שטלטול הדרך לא ימעט מפרי' ורבי', ומרכושו, ומשמו. ולא הוצרך אח"כ הכתוב לספר שכן הוה).

וע"כ הכריח רש"י (גם בדרך הפשט) שכאן הכוונה לשלימות מיוחדת שאינה נכללת בהבטחת הקב"ה, כ"א שלימות אף ממאורעות מיוחדות שיכלו לגרום אצלו לחיסרון (על אף ההבטחה), ובזה מחדש הכתוב ש"ויבא יעקב שלם", כדלקמן.

ג. ואלו הם ג' הענינים שפרש"י:

"שנתרפא מצלעתו" - דכיון שצליעתו היתה מחמת מלחמתו עם "שרו של עשיו" - מלאך שנשלח מהקב"ה (כפרש"י שם), ע"כ ההצלה מזה אינה כלולה בהבטחת הקב"ה "ושמרתך גו'", ואעפ"כ - נתרפא.

"שלא חסר כלום מכל אותו דורו" - בהיות שעשירות יעקב היתה בהפלגה רבה כדברי הפסוק בפ' ויצא "ויפרוץ האיש מאוד מאוד גו'", מובן שגם לאחר נתינת הדורו לא נתמעט חסרונו עד כדי שהשלמתו נכללת בהבטחה ד"ושמרתך גו'", שהרי הבטחה זו היתה רק שיהי' לו "לחם לאכול גו'" (כהמשך הכתוב שם). ואעפ"כ - השלים לו הקב"ה גם חיסרון זה וחזר לעשירותו הראשונה.

"שלא שכח תלמודו בבית לבן" - אף שכבר ביקש בעת הבטחת הקב"ה "ושבתי בשלום" (שלא אלמד מדרכי לבן. רש"י שם), וזה פשיטא שנתקיים, אבל עדיין הי' באפשר שמתוך עיסוקו הרב בעבודתו כרועה צאן (וכדברו: "בכל כוחי עבדתי" הייתי ביום גו' בלילה ותדד שנתי מעיני") במשך

עשרים שנה. שעל כגון דא זקוק הי' יעקב לברכה מיוחדת גם באם הי' עוסק בזה בביתו ואי"ז שייד להבטחת הקב"ה גבי בית לבן, ומ"מ - לא שכח תלמודו.

ובזה נפלו השאלות דלעיל על פרש"י - דמה שלא הביא הענין ד"שלם בבניו" ה"ז מובן, דע"פ פשוטו של מקרא" לזה אי"צ לחידוש הפסוק, ונכללת ברכה זו בהבטחת "ושמרתיו גו" שיישמר (הוא ובניו) מעשיו כדבריו שם "אם יבוא עשיו גו", וזה פשוט שנתקיים.

ולכן ג"כ, העדיף שלא לפרש כדבריו בפי' על הש"ס שההו"א שישכח תלמודו היא מצד "טורח הדרך" - שהרי זה ג"כ חלק מההבטחה "ושמרתיו בכל אשר תלך" שלא ינזק מהנגרם בהליכתו בדרך (כמו שבאברהם נכלל זה בההבטחה, כדלעיל). וחידוש הכתוב דנן הוא שלא ניזוק אף משהייתו בבית לבן, כנ"ל.

ד. כידוע, רש"י בפירושו על התורה מרמז ג"כ ענינים בבחי' "יינה של תורה", וי"ל בנדו"ד בהקדם המובא במדרש (ב"ר פס"ח) שהליכת יעקב ללבן מרמזת על הליכת בניו - בני ישראל - בגלות.

כשם שהוא בנוגע ליעקב כך בבניו - שישנה ההבטחה והסיוע מאת הקב"ה "והנה אנוכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך", היינו שיהודי לא ינזק ח"ו מן הגלות וישוב בשלימות אל הפדי'.

ובזה ניתוסף ע"פ דברי רש"י האמורים, דלא זו בלבד שכ"א מובטח כנ"ל, שזהו מילתא דפשיטא, כ"א כתוספת וחידוש הכתוב - "ויבא יעקב שלם", היינו, גם בענינים שלכאורה ע"פ הסדר הנקבע מאת הבורא ית"ש ישנה נתינת מקום שיגרם חיסרון אצל יהודי מצד הגלות, מבהיר הכתוב אשר גם חיסרון זה אינו אמת והוא רק לפי שעה, וסוכ"ס יבטל החיסרון - "ויבא יעקב שלם".

וג' פרטים בזה:

"שלם בגופו שנתרפא מצרעתו" - כדברי הרמב"ן עה"פ "ויגע בכף ירכו" ש"נגע בכל הצדיקים שעתידין להיות ממנו, זה דורו של שמד", היינו שצליעת יעקב הוא רמז לנסיונות הנוראים דזמן הגלות עד כדי נסיון שמד רח"ל שסיבת הנסיון, כי מנסה ה"א אתכם, הוא לגלות אצל יהודי תוקף מסירות נפשו להקב"ה.

ומצד הניסיון שמעמדי הבורא יכולים לבוא לטעות שיסורים אלו הבאים ע"י שרו של עשיו, הם מציאות אמיתית שאינה בטילה, ולזה באה בשורת התורה שיסורים אלו נתבטלו לגמרי וכלא היו - "ויבא יעקב שלם", דכיון שכל הטעם למציאות הנסיון הוא רק - ע"מ לעורר היהודי במסירות נפשו לקונו, הרי אין בזה מציאות אמיתית מצד עצמה.

ולאח"ז בא הכתוב לעילוי גדול יותר "שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורו" - כיון שתכלית הירידה בגלות היא שתיכף לשלימות היהודי בעצמו, יתעסק ג"כ ששאר עניני העולם להפכם לממונו", היינו - להפכם לעניני קדושה באופן ד"בכל דרכיך דעהו". שזהו ע"ד מה שיעקב לא רק ניצל בעצמו מלבן ועשיו, כ"א גם לקח מלבן ריבוי עצום של רכוש, וכמו"כ מצינו ג"כ בעשיו

שתמורת רצון עשיו להרגו ח"ו, נעשה "וירץ עשיו גו' ויחבקהו גו' וישקהו" שזהו הענין הנ"ל ד"אתהפכא חשוכא לנהורא" להפך ענינים המנגדים לקדושה ולעשותם ל"ממונו".

וכשם שיעקב היפך את עשיו ע"י הדורון (נוסף על תפילתו), כמו"כ בעבודת האדם ע"מ להפך עניני העולם (בחי' עשיו) לקדושה, צריך הוא כביכול ליתן "דורון" ולהקדישו מזמנו לעסוק בעניני עוה"ז ("מלאכתך אר תעשה") שע"ז תוכל לברר ולהעלות הענינים הגשמיים לקדושה.

לכן אפשר שתתעורר המחשבה שכיון שעבודה זו נדרשת ע"פ התורה וודאי שיש לזה מציאות אמיתית, וא"כ ירידת האדם לעסוק בגשמיות עוה"ז - ה"ז דבר של קיימא, וע"כ מבהיר הכתוב ומחדש שגם חיסרון זה הוא רק לפי שעה, ובעת הגאולה הרי אדרבה - הגשמיות תתעלה ותכלל בקדושה ולא יהי' אצל האדם שום ירידה ח"ו כתוצאה מעניניו הגשמיים.

ומעלה נפלאות מזה "שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן" - מאחר ולימוד תורה בשלימות דורש דוקא פרישות מן העולם, וכמו ביעקב שהי' יושב אוהלים ו"נטמן" בבית מדרשו של עבר כו', הרי לכאורה מן הנמנע שבזמן שעל יהודי להתעסק גם בבירור עניניו הגשמיים - לא יחסר משלימותו בתורה.

ואעפ"כ מחדש הכתוב שאפי' לפי שעה לא יהי' בזה חיסרון (והיינו לא רק כנ"ל גבי "גופו" ו"ממונו"), ומלכתחילה - לא שכח תלמודו, דבנוגע לתורה א"א אפי' לרגע שיהיה ח"ו חסר, כיון שנשמת איש הישראלי כלל אינה יורדת לשעבוד הגלות ורק גופו הגשמי נפל בגלות, ולכן אין עבודת היהודי בחושך הגלות מחסירה כלל מפנימיות נשמתו, והוא נשאר לגמרי בפירושו מן העולם אף בהיותו ב"בית לבן".

וכיון ש"מעשה אבות סימן לבנים" הרי רמז זה גבי יעקב, ה"ה נתינת כח לשלימות אמיתית בענינים הרוחניים אצל כאו"א מישראל.

(לקוטי שיחות חכ"ה שיחה א' לפ' וישלח)